

Tarptautinė prekyba daro įtaką ES žemės ūkiui

Paskutiniojo dešimtmečio pokyčiai padarė didelę įtaką pasaulio ekonomikai, pagrindinių pramonės šakų žemėlapiui ir įmonių darbo metodams. Pasaulio ekonomikos plėtra greitėja dėl didėjančių prekybos ir kapitalo srautų, finansų rinkų, mažėjančių transportavimo sąnaudų bei esminių pasikeitimų informacijos ir ryšių technologijų srityje. Šie pokyčiai turi ir turės įtakos Europos Sąjungos (ES) ūkio plėtrai ir gyventojų gerovei, todėl ypač svarbu numatyti, kaip galima sukurti veiksmingesnę, į ateitį nukreiptą išorės prekybos politiką, didinančią Europos konkurencingumą.

ES importuoja ir eksportuoja beveik penktadalį viso pasaulio prekių, todėl auganti tarptautinė prekyba prisideda prie ES, jos valstybių narių ekonomikos augimo ir klestėjimo, daro poveikį mūsų kasdieniniam vartojimui. Išaugusi prekyba suteikia vartotojui galimybę rinktis iš platesnio gaminių spektro, o konkurencija tarp užsienio ir vietinių gamintojų mažina kainas bei didina kokybę. Tarptautinė prekyba skatina ekonomikos augimą, tačiau kartu daro ir didesnę įtaką tradicinėms pramonėms šakoms, gamtos išteklių naudojimui, klimatui ir kt.

Šiuo metu Pasaulio prekybos organizacija (PPO) savo gretose vienija 150 šalių narių, kurių prekyba sudaro 95 proc. bendros pasaulio rinkos. Visos šios organizacijos narės turi lygias teises, visi klausimai sprendžiami ir sprendimai priimami tik gavus visų šalių narių pritarimą. Gerai išplėtotą PPO teisinė sistema nagrinėja prekybos ginčus, užtikrina šalims narėms didžiausio palankumo prekyboje ir nacionalinio režimo statusą, kartu įpareigoja šalis vykdyti užsienio prekybą pagal atitinkamas taisykles, netaikant diskriminacijos, didesnių muitų tarifų, kitų netarifinių apribojimų.

PPO narės plėtoja tarpusavio ryšius prekybos ir ekonomikos srityje, siekdamos kelti pragyvenimo lygį, užtikrinti visišką užimtumą ir nuolatinį realių pajamų didėjimą, skatinti prekių ir paslaugų gamybą. Laikantis tolygios plėtros principo, stengiamasi optimaliai naudoti pasaulio išteklius, o prekybos liberalizavimo priemonės taikyti taip, kad atitiktų skirtingo išsivystymo šalių poreikius ir interesus.

Norima liberalizuoti tarptautinę prekybą

PPO buvo įkurta 1995 m., tačiau šios daugiašalės prekybos sistemos pradžia siekia 1940 m., kai buvo pasirašytas „Bendras susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos“. Per šį laikotarpį įvyko net 8 tarptautinių derybų raundai. Periodiškai vykstantys PPO derybų raundai reikšmingi tuo, kad jų dėka plečiama ir stiprinama daugiašalė prekybos sistema, grindžiama pasirašytomis sutartimis ir atskirai kiekvienos šalies narės prisiimtais įsipareigojimais.

Paskutiniajame – Urugvajaus raunde – daugiašalės derybos tęsėsi nuo 1986 m. iki 1994 m. Jų metu sudarytos prielaidos ilgalaikėms reformoms žemės ūkyje. PPO šalims narėms nuo 1995 m. sutarus mažinti importo muitus žemės ūkio produktams, vidaus rinkoje teikiama parama ir neteisėta eksporto rėmimą, žengtas pirmas žingsnis liberalizuojant prekybą žemės ūkio produktais.

Šiuo metu vykstantis PPO derybų raundas, prasidėjęs 2001 m. lapkričio mėn., yra įvardijamas kaip Dohos plėtros darbotvarkė (angl. Doha Development Agenda – DDA). Vienas iš pagrindinių šio raundo tikslų yra tęsti Urugvajaus raunde pradėtas reformas ir padėti besivystančioms šalims kuo geriau pasinaudoti sparčiai liberalizuojamos tarptautinės prekybos rezultatais. PPO šalys narės Dohos derybų raunde siekia nustatyti visiems priimtinas tarptautinės prekybos taisykles, kurios įteisintų šalių norą veikti sąžiningiau ir atviriau.

Derybos dėl žemės ūkio

Bendras DDA derybinis procesas yra suskirstytas į tris pagrindinius sektorius: derybas dėl žemės ūkio, derybas dėl pramoninių prekių rinkos atvėrimo ir derybas dėl paslaugų. PPO žemės ūkio derybos dėl politinių, ekonominių, socialinių ir kitų aspektų yra laikomos sudėtingiausiomis ir svarbiausiomis. Pasiiekti rezultatai rodo, kaip per artimiausius 5–10 metų PPO šalyse bus reformuojama žemės, maisto, žuvininkystės ūkio, kaimo plėtros politika.

Nežiūrint į tai, kad derybos žemės ūkio srityje vyksta labai sunkiai ir jos ne kartą buvo sustabdytos, šiame derybų sektoriuje pasiekta nemažai susitarimų.

Eksporto konkurencijos srityje iki 2013 metų pabaigos numatoma laipsniškai panaikinti visas eksporto subsidijavimo formas, tačiau su sąlyga, kad kartu bus naikinamos ir kitos eksporto rėmimo formos, teikiamos per pagalbą maistui, eksporto kreditus, valstybines prekybos įmones.

Vidaus paramos srityje susitarta dėl paramos mažinimo formulės ir pagrindinių principų bei numatyta sumažinti prekybą iškraipančią vidaus paramą, leidžiant taikyti tiesiogines išmokas socialiniais, kaimo plėtros, aplinkosaugos tikslams.

Rinkos atvėrimo srityje susitarta dėl specifinių muitų vertinių ekvivalentų nustatymo metodikos ir formulės, pagal kurią bus mažinami importo muitų tarifai, o kad nuolaidos, mažinant importo tarifus, virstų realiu rinkos atvėrimu, dar liko susitarti dėl specialių bei jautrių produktų išskyrimo ir mažinimo koeficientų. Nustatant įsipareigojimus rinkos atvėrimo srityje, Europos Sąjungos, Norvegijos,

Šveicarijos ir kitų šalių iniciatyva numatyta atsižvelgti į neprekybinius interesus, t. y. į maisto saugą, aplinkosaugą, žmonių, augalų bei gyvulių sveikatos apsaugą, kraštovaizdžio išsaugojimą, nacionalinės kultūros ir tradicijų tęstinumo puoselėjimą, skurdo mažinimą, veiklos skatinimą nenašiose žemėse, užimtumo kaime didinimą ir kitus kaimo plėtros klausimus.

Tikslas – atverti rinkas

ES, kaip ir kitų PPO šalių, strateginis tikslas yra atverti rinkas ir sumažinti prekybos barjerus. ES pasisako už tokią prekybos plėtrą, kuri padidintų eksportuojamų žemės ūkio ir maisto produktų apimtį. PPO susitarimai žemės ūkio srityje neprieštarauja Europos Sąjungos, įskaitant ir Lietuvą, interesams. Priimti sprendimai ir įsipareigojimai tiesiogiai susiję su ES Bendrąja žemės ūkio politika ir jos raida 2007–2013 metais, kuri turi:

- užtikrinti kiekvienos šalies galimybę plėtoti ir palaikyti savo žemės ūkį bei galimybę kiekvienam dirbančiajam žemės ūkyje užtikrinti pakankamą pragyvenimą;
- apsaugoti ir plėtoti daugiafunkcinę žemės ūkio gamybą, ypač ekologines sistemas;
- įvairinti žemės ūkio gamybą, akcentuojant saugių ir aukštos kokybės produktų gamybą;
- vykdyti ir įgyvendinti kaimo plėtros politiką, kuri užtikrintų palankias gyvenimo sąlygas kaimo vietovėse, sąveiką su kitais ūkio sektoriais, skatintų įvairių įmonių steigimą kaime.

ES pasisako už laipsnišką prekybos barjerų panaikinimą, padėsiantį prisitaikyti prie pasaulyje sparčiai vykstančių prekybos globalizacijos pokyčių. ES tęs pradėtą žemės ūkio reformą, kad žemės ūkis būtų konkurencingas, palankesnis prekybai, atitiktų Europos ūkininkų bei vartotojų lūkesčius ir interesus.

Šiuo metu ES pirmininkaujanti Vokietija didelės reikšmės teikia tarptautinei prekybos politikai, siekdama, kad atnaujintos ES ir PPO derybos būtų sėkmingai užbaigtos. Dėmesio centre išliks ir dvišalių prekybos susitarimų galimybės bei jų plėtra. Atsižvelgiant į sparčiai besikeičiančias tarptautinės prekybos tendencijas, pastaruoju metu Europos Sąjungoje vyksta aktyvi diskusija dėl Europos vizijų ir veiksmų bendradarbiaujant su sparčiai besiplečiančiomis pasaulio rinkomis – Kinija, Indija, Pietų Korėja ir kt.

Lietuvos požiūris

Lietuva tikisi, kad numatomi derybų rezultatai ir priemonės įgalins papildomai atverti rinkas lietuviškoms prekėms ir paslaugoms, taip pat supaprastins muitinės procedūras reguliuojančias taisykles. Prekybos žemės ūkio produktais liberalizavimas sudarys galimybę sėkmingai eksportuoti produkciją, skatins konkurencingumą, ekonomišką ir efektyvią gamybą, o vartotojams užtikrins didesnę maisto produktų pasirinkimą. Atnaujintame PPO derybų raunde visoms besiderančioms šalims reikalingas toks prekybos liberalizavimo susitarimas, kuris užtikrintų stabilų ir ilgalaikį ekonomikos augimą, leistų išsaugoti pusiausvyrą tarp vietinės gamybos ir importo, skatintų geresnį apsirūpinimą maistu.

Lietuvos nuomone, būtina užtikrinti balansą tarp pagrindinių žemės ūkio derybinių sričių – eksporto subsidijų, vidaus paramos mažinimo ir rinkos atvėrimo. Siekiant išsaugoti žemės ūkio produkcijos gamybos stabilumą, vengiant drastiško žemdirbių pajamų mažėjimo ir kai kurių žemės ūkio produktų perdirbimo šakų išnykimo, priimti sprendimai turi būti nuoseklūs ir subalansuoti. Atsisakant eksporto subsidijų, turėtų būti užtikrintas panašumas tarp visų eksporto subsidijavimo formų ir kuo ilgesnis pereinamasis laikotarpis. Rinkos atvėrimo srityje, taikant importo muitų mažinimo formulę, turėtų būti užtikrintas jautrių produktų išskyrimo mechanizmas, nes visoms šalims labai svarbu kuo ilgiau išlaikyti šiuos produktus konkurencingais, palaiapsniui kuriant, plečiant ir skatinant alternatyvių produktų gamybą. Vidaus paramos srityje nuolaidos neturėtų būti didesnės, nei numatytos ES Bendrosios žemės ūkio politikos gairėse.

Pasaulyje kontekste reikėtų daugiau dėmesio skirti vartotojams rūpimiems klausimams, aiškiau suformuluoti PPO taisykles, taikomas prekybai žemės ūkio produktais ir aplinkos apsaugą reglamentuojančioms sutartims, produktų žymėjimui, visuomenės sveikatai. Labai svarbu užtikrinti visuotinį pritarimą šioms taisyklėms ir įsitikinti, jog taikomos priemonės nėra būdas diskriminuoti mažiausiai išsivysčiusias ir neseniai demokratijos keliu pasukusias augančios ekonomikos šalis.